

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Харківське історико-філологічне товариство

Український СВІТ

у наукових парадигмах

Збірник наукових праць

Випуск 7/2020



РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Маленко О. О., д-р філол. наук, проф. (Харків) (головний редактор)
- Голобородько К. Ю., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Єрмоленко С. Я., д-р філол. наук, проф. (Київ)
- Лисиченко Л. А., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Кравець Л. В., д-р філол. наук, проф. (Київ)
- Новиков А. О., д-р філол. наук, проф. (Глухів)
- Юр'єва К. А., д-р. пед. наук, проф. (Харків)
- Богданова І. Є., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Борисов В. А., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Нестеренко Н. П., канд. пед. наук, доц. (Харків)
- Руденко С. М., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Умрихіна Л. В., канд. філол. наук, доц. (Харків) (заступник головного редактора)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

- Нелюба А. М., д-р філол. наук, проф., Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.
- Степаненко М. І., д-р філол. наук, професор, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Ухвалила вчена рада українського мовно-літературного факультету імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
(протокол № 4 від 26 жовтня 2020 року)

У 41 Український світ у наукових парадигмах: Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. — Харків : ХІФТ, 2020. — Вип. 7. — 211, [1] с.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3281 від 18.09.2008.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна, 61168

Ольга Ткач, Дар'я Єршова

НАЗВИ СЛОБОЖАНЬСЬКОГО ОДЯГУ ТА ВЗУТТЯ ЯК ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ СКЛАДНИК
ТЕКСТІВ Г. Ф. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА 100

Яна Василенко

СЛОВО, ФРАЗА, ТЕКСТ З «ІНШОКРАЄВОЮ» СЕМАНТИКОЮ. УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИЙ
АСПЕКТ 105

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО. ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ 116

Ярослав Голобородько

АРОН КОПШТЕЙН: ХЕДЛАЙНЕР МОЛОДОЇ ПОЕЗІЇ 1930-Х (МАРКЕРИ СОЦІУМНОЇ,
ХУДОЖНЬОЇ ТА ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ) 117

Анатолій Новиков

ДОВЖЕНКО Й ХАРКІВ 130

Оксана Румянцева-Лахтіна

СИМВОЛІКА СІМЕЙНОЇ САГИ «ВОЛИНЬ» У. САМЧУКА В КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФСЬКОЇ
ЧАСОПРОСТОРОВОЇ ВЕРТИКАЛІ 137

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ 144

Олена Садох, Наталія Варич

ОСВІТНЯ САМОДОСТАТНІСТЬ, АБО ШКОЛА НАВПАКИ 145

РЕЦЕНЗІЇ 149

Наталя Щербакова

ПРО УКРАЇНСЬКІ ПРИЗВИЩА Й НЕ ТІЛЬКИ 150

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДІ 153

Надія Баско

МІСЦЕ І РОЛЬ ПОРІВНЯЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ У РОМАНІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА
«ЗАЛИШЕНЕЦЬ. ЧОРНИЙ ВОРОН» 154

Ірина Біловол

ТВОРЧИСТЬ Г. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СЕНТИМЕНТАЛІЗМУ 155

Влада Бірюкова, Катерина Корнієць

ЛОГОПЕДИЧНИЙ ТЕКСТ ЯК АКТИВІЗАТОР ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДИТИНИ . . . 158

Ельвіра Готовицька

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НЕОЛОГІЗМІВ ЗІ СФЕРИ МОДНОЇ
ІНДУСТРІЇ 160

УДК 8.161.2'367

Надія Баскомагістрантка; наук. кер.: к. філол. н., доц. С. О. Марцин
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди**МІСЦЕ І РОЛЬ ПОРІВНЯЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ У РОМАНІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «ЗАЛИШЕНЕЦЬ. ЧОРНИЙ ВОРОН»**

Мова художнього твору наразі залишається однією з найбільш досліджуваних проблем як у мовознавстві, так і в літературознавстві. Їй присвячено багато студій сучасних учених. Так, зі стилістичного погляду компаративи були предметом вивчення в таких дослідників: Л. Ставицька, Н. Кучеренко, Г. Конторчук, А. Сващенко та ін.; як одиниці граматики порівняння студіювали І. Кучеренко, Є. Павленко, М. Плющ, М. Заборна та ін.

Стилістичні можливості порівнянь в українських художніх текстах, на нашу думку, опрацьовані недостатньо, а лінгвостилістика таких конструкцій у романі Василя Шкляра «Залишенець. Чорний ворон» досі не була предметом вивчення — у цьому й полягає актуальність нашого дослідження.

Метою нашої розвідки є спроба з'ясувати стилістичні ресурси порівняння в процесах сенсотворення, художнього змалювання історичної епохи, образів персонажів у романі Василя Шкляра «Залишенець. Чорний ворон».

Автор, описуючи чотирилітню війну, яку Росія розв'язала проти Української Народної Республіки, використовує велику кількість порівняльних зворотів, для опису людей, він порівнює їх з птахами: *Ви зрозуміли нас, отче, — сказав **схожий на сову чоловік*** (Шкляр; с. 9), *На саях за погонича сидів **надутий, як сич**, комнезамівець, а по обидва боки йшло, ніби в почесній варті, по двоє червоноармійців* (Шкляр; с. 108); тваринами: *Хвойда блискала п'ятами вже по той бік виярка — пригнувшись мало не до землі, **вона, як вепр**, розсікала ожинкові зарості, аж галуззя летіло над нею* (Шкляр; с. 43), *Я його випхав з нашого табору, **як паршиву віцю*** (Шкляр; с. 51); комахами: *Бобринську й **розповзалися, як мурашва**, в напрямку Чигирина, Кам'янки, Черкас, Звенигородки, Знам'янки...* (Шкляр; с. 25).

Також часто письменник використовує порівняння для опису частин людського тіла: *У нього й **справді був ніс-долото**, плесканий і довгий, **як у качура*** (Шкляр; с. 57), *Чикирда зачудовано дивився на Ходю **волохатими, як джмелі, очима*** (Шкляр; с. 127), *Він так задер голову, що клобук спав на плечі, відкривши його **висушене, як у мумії, обличчя*** (Шкляр; с. 82), *І тоді на них знову посунув зі своїми **гострими, як сучки, кулаками Варфоломій*** (Шкляр; с. 84), *Його **руки**, які ще недавно звисали вздовж тулуба, **як мотузки**, тепер зігнулися в ліктях і скидалися на шатуни молотарки* (Шкляр; с. 117).

У романі головними героями є не тільки люди, а й коні, тому велика частина порівнянь присвячена саме цим благородним тваринам, які були друзями повстанців: *Вороне, ти живий? — почувся голос, а за тим голосом із вільшини виплив вершник **на легкому, як тінь, коні**, при шаблі, у короткому кожушку й сивій високій шапці з блакитним шликком. — Ти живий...* (Шкляр; с. 19), *Перед Чорним шляхом, що пролягав через ліс, Ворон потяг за повід ліворуч, але Мудей **став як укопаний*** (Шкляр; с. 18).

Можемо відзначити частотність уживання порівнянь для опису дій людей: *Той **походжав, як півень**, той начищав уже вкотре рушницю, ще хтось мугикав-нависитував, а той сидів непорушно — тільки **очі горіли лихим вогнем*** (Шкляр; с. 100), *Ганнуса **роздглася, тихо, як тінь**, підійшла до матері, сіла на теплу черінь* (Шкляр; с. 65); для цього

автор використовує й фразеологічні звороти: *Ходя взяв його за вушко, наче то був не трилітровий жбанок, а звичайний кухлик, заглянув у нього, як сорока в кістку, нюхнув приплюснутим носом і почав хлєбтати* (Шкляр; с. 127), *Щоправда, чув погано, бо ворон, по правді сказати, був уже глухий як пень* (Шкляр; с. 9), *Гризло звелів, щоб той їхав негайно, а Куземко знов за своє: уперся, як кілок у тин, не поїду, і все* (Шкляр; с. 101), *А халат я побачив на ньому пізніше, коли Ходя, сяючи, як нова копійка, приміряв його на себе вже в таборі* (Шкляр; с. 121).

Тож, вивчення порівнянь у мові роману Василя Шкляра «Залишенець. Чорний ворон» дозволило нам виявити особливості їх стилістичного потенціалу в тексті. Порівняння у Василя Шкляра осмислюються на тлі широкого контексту, унаслідок чого посилюють вплив тексту на читача. У компаративах простежується прагнення письменника поєднувати контрастні в змістовому і стилістичному плані мовні засоби (абстрактні поняття порівнюються з конкретними, людина порівнюється з тваринами і рослинами). Завдяки цьому стилістичному засобу письменник наблизив нас до описуваних подій, відтворивши картини війни Української Народної Республіки з Росією. Дослідження стилістичної функції компаративних конструкцій у художньому тексті — це один зі шляхів вивчення письменницького дискурсу, а опрацювання такого роду питань у сучасній українській лінгвостилістиці може суттєво доповнити інформацію про місце і роль цієї синтаксичної конструкції в мові художнього твору.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Заборна М.С.* Порівняльні конструкції в системі складнопідрядного речення української мови: Навчально-методичний посібник. Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. 28 с.
2. *Кучеренко І.К.* Порівняльні конструкції мови в світлі граматики. К.: Вид-во Київського ун-ту, 1959. 107 с.
3. *Мацько Л.І.* Стилістика української мови / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько; за ред. Л. І. Мацько. К.: Вища школа, 2003. 359 с.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. *Шкляр В.М.* Залишенець. Чорний ворон. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2012. 384 с.

УДК 821.161.2

Ірина Біловол

магістрантка; наук. кер.: к. філол. н., доц. Варенікова О.В.
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

ТВОРЧИСТЬ Г. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СЕНТИМЕНТАЛІЗМУ

Із сентименталізмом в українській літературі неодмінно пов'язують ім'я «творця людвої повісті» Г. Квітки-Основ'яненка (І. Франко). Разом з тим творчість